

A relictumok szövetét a blasto jelzővel látja el, pl. granitos relictum, blastogranitos, psefites kőzet, blastopsefites szövettel bir.

Tisztán mechanikai behatások által átváltozott kőzetek szövetét *porphyroklastos* névvel jelöli. (Quarzc v. földpátmorzsalék között.)

Az I. zónában a relictumos és porphyroklastos szövetek uralkodnak,

a II. „ a kristallo- és porphyroblastos „ „

a III. „ a granoblastos „ „

c) *Szövet*. Ha még az eredeti szövet felismerhető, relictumos szövetről beszél. A stress által létrehozott palázottságot (másodlagos v. transversalis palázottság) *kristallizációs* palázottságnak nevezi. (БЕКЕ).

Az I. zónában: vékonyan palázott v. kinyújtott, ránczos v. zick-zackos szövet uralkodik;

a II. zónában; a kristallizációs palázottság vagy zick-zackos szövet uralkodik;

a III. zónában: lentikularis vagy réteges, sőt közel tömeges szövet is előfordul.

Beszél még a kristályos palák elválási formájáról és szakadozottságáról s végre a kr. palák fellépéséről, t. i. ezek hol az üledékes kőzetek bázisán, hol — a fiatal lánczhegységekben — központi tömegek gyanánt lépnek fel. Petrographiailag vége a kettő között azonban lényeges különbség nincs.

ROZLOZSNIK P.

IRODALOM.

(1.) PAPP KÁROLY: *A parádi Csericze forrásairól*. Földrajzi Közlemények XXXIII. k. p. 46—58, 1 tábla. Budapest 1905.

Ebben a munkában a Mátra-hegység északi részén, *Parád* és *Reisk* között levő ásványos vizü források (kénsavas, vasas timsós; vasas, földes; lúgos savanyúvizek) keletkezése, csoportosítása, környékük földtani leírása s az itt föllépő gázok eredete foglaltatik. A mellékelt táblán a sasvári források helyszínrajzát s ezek eredetét bemutató szelvényt találjuk. 7.

(2.) SZILÁGYI JÁNOS vinczellériskolai igazgató és TREITZ PÉTER m. kir. osztálygeologus. *Megfigyelések a meszes talajok s a meszes talajokra alkalmas amerikai szőlőfajtákról*. (Második bővített kiadás, Pécs 1905. Nyomatott Taizs József könyvnyomdájában. Ára 3 korona (88 oldal).

A munka első része SZILÁGYI JÁNOS tollából a talaj mésztartalmáról és az amerikai szőlőfajták mésztűrő képességéről szól. A második részben TREITZ PÉTER a meszes talajok keletkezésével foglalkozik. Ismerteti a vízi keletkezésű vagy neptunikus meszeket, a levegőből lerakódott porrétegeket és az aëolikus

meszeket; a löszet és a márgát, majd a vulkáni eredetű meszes kőzeteket. Foglalkozik a meszes kőzetek porlásával és mállásával, a kőzeteket alkotó mészkő alakjával. A termőtalaj a következő alkatrészekből áll: talajváz, agyagos rész, humusz, szénsavas mészkő, vas. A szénsavas mészkő oldhatóságával foglalkozva, a szerző ahhoz az eredményhez jut, hogy az amerikai alanyfajták mésztűrő képességét a talaj mésztartalmának az a része határozza meg, a melynek szemcséi a talaj szénsavas vizében könnyen oldódnak; azaz azon legparányibb szemcsék, a melyek 0.01 mm-nél kisebb átmérőjűek. Ismerteti azután a szerző az oldható mészkő meghatározásának módját a saját rendszerű areopiknométerével.

A harmadik részben SZILÁGYI a meszes talajokra alkalmas amerikai szőlőfajtákat részletesen leírja, különösen mésztűrő- és filokszéra ellentállóképességük szempontjából. A mésztűrőképességet %-ban, a filokszéraellenállást számokban fejezi ki, a teljesen ellenállókat a 20—17 számokkal, a gyenge ellenállású fajtákat a 16—13 számokkal. A *Vitis Solonis* filokszéra ellenálló képessége 30%. A *Berlandieri* és *Riparia* keresztezéséből alakult *hybrid* filokszéra ellenállása a 17 számmal értékelhető, és 62% meszes, fehér talajban is üdén tenyészik, sima vesszőről ültetve 50%-al gyökeresedik, szóval mindazon tulajdonokat mutatja, a melyeket a meszes talajokra alkalmas alanyfajtától követelhetünk. A *Vitis Berlandieri* és *Chasselas* fajtából előállított *hybrid* filokszéra ellenálló képessége nálunk az összes frankó-amerikó *hybridek* között a legjobb, a 15 számmal értékelhető, mésztűrő képessége pedig 65%. Hazai viszonyaink között, ott hol a talaj nedvesebb és kötött, elég szép eredményeket ígér. De sülévényes domboldalakon, a hol a filokszéra szaporodása nagymérvű, nem lehet ajánlani. Végül a sárgaságban szenvedő ojtványiszőlők orvoslásáról találhatunk a szőlősgazdák a munkában hasznos tanácsokat. P. K.

(3.) MAURITZ BÉLA: *Ujabb adatok a porkurái pyritről*. Mathem. és természettud. értesítő. XXI. köt. 1903. 358—384. *Neuere Beiträge zur Kenntniss des Pyrit von Porkura*. Zeitschr. f. Kryst. u. Min. XXXIX. k. 1904. 357—365.

Szerző a magy. Nemz. Múzeum birtokában levő porkurái pyrit vizsgálatánál, a már korábban SCHMIDT, GOLDSCHMIDT és PHILIPP által észlelt formák legnagyobb részét megtalálta. Sőt észlelt 15 oly alakot is, a melyek a pyritre egész újnak bizonyultak; ezek a következők:

- a) pentagondodekaederek: $\{11. 10. 0\}$, $\{17. 14. 0\}$, $\{12. 5. 0\}$, $\{830\}$;
- b) deltoidikositetraederek: $\{15. 14. 14\}$, $\{5. 33\}$;
- c) dyakisdodekaederek: $\{18. 9. 2\}$, $\{10. 5. 2\}$, $\{24. 15. 10\}$, $\{821\}$, $\{631\}$, $\{15. 11. 7\}$, $\{11. 8. 5\}$, $\{45. 36. 20\}$, $\{11. 7. 5\}$.

Uralkodó formák: az $\{100\}$, $\{111\}$ és a pos. π $\{210\}$, a melyek oktaederes, hexaederes és középkrisztályszerű típusokat alkotnak $\{111\}$, $\{100\}$ és π $\{210\}$ formákkal.

Leggyakoribbak ezek közül a lapokban igen gazdag középkrisztályos terméti kombinációk, a melyeknek állandó formái: a $\{221\}$, a $\{211\}$, a $\{321\}$, és $\{532\}$.

Gyakoriak s egyúttal legnagyobbak is az oktaederes termetű kristályok, a melyeknek $\{111\}$ lapjai rendszeren rostozottak. — Leggyakoribb a $\{111\}$ és $\pi \{210\}$ combinatiója.

Ellenben legritkábbak a hexaederes termetű kristályok, a melyek az $\{100\}$ -nak $\pi \{210\}$, $\{211\}$, $\{111\}$ és $\{221\}$ formák combinatióiból állanak.

A pentagondodekaederek valamennyien pozitívek, negatívek közül csupán a $\pi \{120\}$ -t észlelte a szerző két kristályon, keskeny, sávalakú lap alakjában.

A nagy számmal fellépő dyakisdodekaederek is valamennyien pozitívek.

LIFFA A.

(4.) TOBORFFY ZOLTÁN: *A pulacayoi chalkopyrit*. Mathem. és természet-tud. értesítő. XXI. köt. 1903. 374—384. *Der Kupferkies von Pulacayo*. Zeitschr. f. Kryst. u. Min. XXXIX. k. 1904. 366—373.

Szerző a magy. Nemzeti Múzeumnak újabban birtokába került pulacayoi (Bolivia) chalkopyrit kristályait vizsgálta, a melyek részben egyszerű, részben ikerkristályokat alkotnak.

A megvizsgált anyagon mindössze három új alakot talált; $x = x \{113\}$, $\gamma = x \{771\}$ sphenoidokat és $\tau = \{509\}$ másodrendű piramist.

Alak tekintetében úgy az egyszerű kristályok, mint az ikrek igen változatosak.

Az egyszerű kristályoknál, — a melyek ritkák, — négy typust különböztet meg: egy piramisos, egy prizmás és két sphenoidos typust. Az elsónél a másodrendű piramisok az uralkodók, míg a másodiknál a prizmán kívül a $c = \{001\}$, a $x \{111\}$ és $x \{1\bar{1}1\}$, $g = \{203\}$. A sphenoidos typus kristályainak egyikén a két alapsphenoid van jellemzően kifejlődve, míg az utolsó typust a $x \{111\}$ pozitív sphenoid alkotja.

Az ikreknél túlnyomóan a prizmás typus van képviselve. Az ikerösszenövést illetőleg szerző két törvényt talált: az elsónél az ikersík az alapsphenoid egy lapja, a másodiknál $c = \{101\}$, másodrendű piramis egy lapja.

A megvizsgált ikrek legtöbbször az első törvényt követi, a mikor is kettős, hármas, négyes, sőt polysynthetikus ikreket alkot. Egy részük a prizmás, más részük a sphenoidos typusi egyénekből van összetéve. Jellemző, hogy a sphenoidos typus ikerkristályai formákban gazdagabbak a megelőzőknél.

Az ikrek kisebbik része a második ikertörvénynek hódol. Érdekes, hogy a pulacayoi chalkopyrit négyes és hatos ikreinél két egyén a második törvény szerint, ezek mindegyike pedig egy vagy két egyénnel az első törvény szerint nőtt össze.

A chalkopyritet quarcz, pyrit, tetraedrit, sphalerit és parányi kristályokban pyrrargirit kíséri. Utóbbinak kristályai a chalkopyrit kristályáival szabályos összenövést mutatnak, a mely abban áll, hogy az oszlopos kifejlődésű pyrrargirit úgy helyezkedik a chalkopyrit másodrendű piramisának a lapjára, hogy előbbinek főtengelye egyközes a chalkopyrit másodrendű piramisának egyik sarkélével.

LIFFA A.

(5) ACKER VIKTOR: *Vasércztelemek képződése.* (Bányászati és Kohászati Lapok. XXXVIII. évf. I. k. p. 201—217. 24. ábra. Budapest 1905.)

A szerző az ércztelemek e kiválóan fontos fajanak genetikai viszonyaival foglalkozik. Tárgyalása során különös figyelmet fordít arra, hogy fejtegetéseit a practikus bányász is, kinek nincsen módjában a geológiával behatóan foglalkozni és annak rohamos fejlődését figyelemmel kísérni, megértse és a gyakorlatban alkalmazhassa.

A vasércztelepeket tisztán genetikai szempontból következőképen osztályozza:

A) *Idiogenitikus ércztelemek*, melyek a mellékkőzettel egyidejűleg keletkeztek.

1. Magmatikus differentiatio útján keletkezett mágnés-, titán- és chromvasérczek.

E képződési módra legjobb például a svéd- és norvégországi mágnés- és titánvasérczek szolgálnak.

B) *Xenogenitikus ércztelemek*, melyek később és idegen anyagból képződtek. Ezek lehetnek

1. Fluviatilis eredésűek, melyek a víz oldó hatása folytán keletkeztek; még pedig:

a) *Lateralis secretio* útján, úgy hogy a víz a fémek anyagokat a telep mellékkőzetéből kioldotta és azt a kőzet repedéseiben újra lerakta. Pl. hazánkban a zsakaróczy barnavaskő.

b) *Ascensio* útján, midőn a fémek gőzzel telített vizes oldatokban hatolnak fel a föld mélyéből. Ily módon keletkeztek a rozsnyóvidéki vasércztelemek.

c) *Hideg oldatokból* közvetlenül lerakódott vasércztelemek. Ide tartoznak a gyp-, mocsár- és tóérczek, mint hazánkban a luhi limonittelep, Francia- és Németország határán a «Minette»-telepek. E csoportba sorozhatók a vastartalmú agyagban levő limonit- és haematit-concretiók felhalmozásából képződött telepek, mint pl. a köpeczi sphaerosiderit, továbbá a Vaskőh és Menyháza közötti limonittelepek. Végül hasonló módon jöttek létre a dél-walesi és skótországi szénvaskövek is.

2. *Metamorph vasércztelemek* a szénsavas vasas víznek mészkőre való hatása folytán keletkeztek. Ilyen módon jöttek létre a giesseni, eisenerzi, hüttenbergi, telekesi, gyalári stb. vasércztelemek.

3. *Contact hatások* folytán keletkezett vasércztelemek, mint a moraviczai mágnésvaskő és a dobsinai pátvaskő.

C) *Hysterogenitikus* vagy *secundær vasércztelemek*. Ezek közé tartoznak a harmad- és negyedkorban keletkezett vasérczes torlatok.

A szerző a kristályospalák között előforduló vasércztelepeket külön tárgyalja, mert ezek genezise mind ez ideig nagyon kétes, minthogy még a mellékkőzetükre vonatkozó nézetek is igen eltérők. REGULY JENŐ.

(6) CZÁRÁN GYULA: *A Szamosbazár* (Turisták Lapja; XVI. évfolyama. 5—9. számaiban, különlenyomatban. Budapest, 1905. 40 oldal).

A Meleg-Szamos azon forrás ágát mutatja be, mely a Bihar-hegységben

egyrészt a Varasó-hegyről, másrészt a Nagyhavasnak a Muntyének kucsulátai szakaszáról ömlik alá. A vonzó leírást számos, igen szép kép élénkíti. P. K.

7). MYSKOVCSZKY EMIL bányafelügyelő: *A Barlangokról*, különös tekintettel a pécsvidéki Mecsekhegység triaszmezskő komplexusában levő cseppkő-barlangokra. (Pécsett, 1905; 30 oldal).

A szerző, a ki a pécsi «Mecsek-Egyesület» körében megalakította a speleologiai osztályt, működését az abaligeti eróziós hasadékbarlang szakszerű föltárásával kezdette meg. Barlangkutatásainak sikeres előmozdítása érdekében igen ügyes munkában ismerteti a barlangtan (speleologia) földadatát, csoportosítja a barlangokat, és részletesen leírja a pécsvidéki barlangokat s töböröket. Képekben is bemutatja a mánfai Kőlyukat, az orfői Vízfőt, és az abaligeti barlangot, a mely utóbbi a triasmészben eddigelé 455 méter hosszúságban van feltárva. P. K.

(8.) HUENE, F.: *Über die Nomenklatur von Zancledon*. Centralbl. f. Min., Geol. u. Paläont. 1905, p. 10—12. Stuttgart 1905.

A szerzőnek triaskorú dinosauriusokon végzett tanulmányai nyilvánvalóvá tették, hogy az a számos nagy dinosaurius lelet, a melyek nevezetesen a délnémetországi keuperből *Zancledon laevis* név alatt ismeretesek és a zancledon-márga elnevezésnek szolgáltak alapjául, a fajok, sőt a nemek egész sorozatára széjjelbontandó. Szerző megállapítja a *Z. laevis* fajtát s fölállítja a zancledonták családját. A család részére ugyanis az annyira megszokottá vált nevet föntartandónak véli, miután a *Z. laevis* is ide tartozik, bár a tipusos genus nem zancledon, hanem *plateosaurus* (különösen *Pl. Reinigeri*). Ennek megfelelően azután a zancledonta-márga (nem zancledon-márga!) nevet is lehet használni, ámbátor a régi gumósmárga (Knollenmergel) elnevezés jobb. Kívánatos tehát, hogy a zancledon név azokra a fajokra szoríttassék, a melyeknek jár s a többi fajra a *plateosaurus* nevet választssuk. r.

TÁRSULATI ÜGYEK.

Szakülés.

1905 május hó 3-án. Elnök: dr. KOCH ANTAL.

1. DR. PÁLFY MÓR a felsőkajaneli és boiczai aranybányák geológiai viszonyairól értekezett.

A felsőkajaneli aranybányákból jelenleg csak a Georgina-altáró s ezen szint egyes részei járhatók be. Az altáró a Kajánpaták völgyében indul s iránya nagyjában É—D-i, tehát megegyezik a völgy irányával. Kezdetben dacittufában halad, majd a Manausa-hegy dacit kürtőjét érinti, azután újra dacittufában van hajtva majdnem a Manausától északra fekvő *amphibolandesit* ikerkúp kürtőjéig. A két kúp kürtőjét körülbelül azon ponton metszi, a hol azok érintkeznek egymással. Közvetlen a kürtő közelében már *amphibolandesit*ufát találunk. A telérek iránya közel É - D-i s itt is, mint az Érczhegység más pontjain, az eruptív kürtő szélét